

Сто и петдесет години славистика във Виенския университет

Лиляна Минкова

През октомври 1999 година Виенският университет отбеляза тържествено 150-годишнината от основаването, през 1849 година, на катедрата по славистика, днес Институт. Датата е знаменателна за световната славистика, защото Виенската школа изпълва блестящи страници от нейната история. Българите имат особени основания да ѝ отдадат дължимото. Заради първостепенното място, което тя винаги е отделяла на преподаванията и изследванията в областта на кирилометодиевистиката, затова, че мнозина български учени са се школували в прочутия ѝ Славянски семинар. Георги Бенев, Манол Иванов, Беньо Цонев, Димитър Матов, Стоян Аргиров, Георги Баласчев, Стефан Младенов, Александър Пиронков, Стефан Л. Костов, Петър Ников, Павел Орешков, Кръстьо Миятев, Мария Джананова и др. са живата връзка между Виенската славистика и българската филологическа наука. Основаният от Ватрослав Ягич престижен *Архив за славянска филология* дава висока оценка на постиженията им, помествайки както техни изследвания, така и отзиви за тях.

Българистиката е свързана с Виена още от 1821–1822 г., когато излезлият там *Додатък* на Вук Караджич доказва необоримо, че българският е отделен славянски език. Придворният библиотекар Бартоломей Копитар, с чието име се свързва утвърждаването на славистиката като модерна наука, събира ревностно славянски ръкописи. В Италия той проучва Асеманиевото евангелие и Болонския псалтир. Още през 1836 г. издава глаголическия Клоцов сборник. Наистина словенецът Копитар свързва езика на Кирил и Методий с Панония, а неговата каринтско-панонска теория се ползва доста дълго с авторитет. Но за нейното преодоляване допринасят пак представители на Виенската школа и особено много Ватрослав Ягич и Ватрослав Облак.

Като център на славистични проучвания мечтаят да видят Виена още Лайбниц и Шльоцер. През 1809 г. Копитар представя на император Франц I конкретна програма за създаването на катедра по славистика. Но тя става реалност доста по-късно, през 1849 г., като пряка последица от промените след бурната 1848 година. В Хабсбургската монархия живеят милиони славяни — чехи, словаци, словенци, хървати, украинци, поляци, сърби. Катедрата се създава, когато на всички народи и езици в империята се признават равни права. Съвсем естествено е много от виенските филолози да са от славянски произход. Тези учени са в същото време и заслужили дейци за възраждането на собствените си народи, първи изследователи на техния език, книжовност и фолклор.

Начело на катедрата застава словенецът Франц Миклошич. На него дължим първите издания на Супрасълския сборник и Теофилактово *Пространно житие на св. Климент Охридски*. В капиталния му труд *Сравнителна граматика на славянските езици* първостепенно място е отделено на старобългарския. Об-

разцови са за времето си изследванията му върху фонетиката и морфологията на съвременния български. Миклошич издава два изключително ценни речника — старобългарски и старобългарски етимологичен.

И до днес не може да бъде надценен приносът към българистиката на приемника на Миклошич, хърватина Ватрослав Ягич, ръководил повече от две десетилетия Семинара по славянска филология. Неговата *История на възникването на църковнославянския език* (1901) оборва докрай панонската теория, утвърждава старобългарския характер на езика на солунските братя и учениците им. Работил в Русия, Германия и Австро-Унгария, Ягич е автор на широко използваната и днес монументална *История на славянската филология* (1910).

Сред приемниците на Ягич автор на значими изследвания по старобългаристика е чехът Франтишек Пастърнек. За отбелязване са и преподаванията му, включващи за пръв път история на българския език и граматика на съвременния български. За отхвърлянето на панонската теория допринася съществено със своите *Македонски студии* (1896 г.) и Ватрослав Облак. Широко известно е у нас името на Константин Иречек. След годините, прекарани в България, през 1893 г. той става във Виена втори професор по славянска филология. Авторът на *История на българския народ и Княжество България* продължава и в австрийската столица заниманията си не само с историята, но и с езика и литературата на българите. Заслугите на Виенската школа могат да се проследят подробно по книгата на Владко Мурдаров *Виенската славистика и българското езикознание 1822–1849–1918*. Тя съдържа данни, включително и новооткрити във виенски и наши архиви, за следването в австрийската столица на редица български филолози, за техните връзки с австрийските им колеги¹. В библиографията са включени голям брой работи, съдържащи оценка за приноса на отделни представители на Виенската школа. Ценно е изданието на Румяна Божилова *Любомир Милетич до Ватрослав Ягич. Писма 1896–1914*².

Тук не мога да не обърна внимание на господстващото доскоро мнение на историци на славистиката (Хафнер, Ягодич и др.), че за Виенска славистична школа може да се говори само за периода 1848–1918 г., т. е. до разпадането на Дунавската монархия. На друго мнение е проф. Хайнц Миклас от Института по славистика. Според него традицията на Виенската славистична школа никога не е била прекъсвана. Аргументите: в нея продължава да господства езикознанието, все така актуални са диахронният и сравнителноисторическият подход в изследванията както в славянски, така и в индогермански контекст. Днес също се отделя голямо внимание на издателската и текстоложката работа, свързани с палеографията и кодикологията, мнозина изследователи в Института се занимават с църковнославянската традиция, жив е интересът към балканистиката. Виена продължава да е важен посредник между Изтока и Запада³. Тези доводи са наистина убедителни. Но те не влизат в противоречие с много по-осезаемото присъствие днес, отколкото в миналото, на преподаванията и изследванията в областта на славянските литератури⁴.

¹ Мурдаров, В. Виенската славистика и българското езикознание 1822–1849–1918. Пловдив 1999.

² Любомир Милетич до Ватрослав Ягич. Писма 1896–1914. Съставителство, превод от хърватски, уводна статия, обяснителни бележки Румяна Божилова. София, 1996.

³ Miklas H. Eine Wiener Schule der Slawistik? — In: Slawistik an der Universität Wien 1849–1999. Wien 1999, 3–13.

⁴ Besters-Dilger, J. Das Institut für Slawistik heute. — In: Slawistik an der Universität Wien 1849–1999, 27–42.

Днес в Института за славистика обучението включва две направления — дипломно и педагогическо. Разликата е преди всичко в това, че при дипломното е задължителен втори славянски език, а при второто — посещение на лекционни курсове по педагогика и дидактика, както и хоспитиране. Първият поток предлага специалностите: русистика, полонистика, бохемистика, словенистика, босно-сърбо-хърватистика. Вторият: русистика, бохемистика, словенистика и босно-сърбо-хърватистика.

Както подчертават в интервю за вестник „Ди Пресе“ проф. Хайнц Миклас и проф. Юлиане Бестерс Дилгер, след обединението на Германия, Виенският институт с неговите 1150 студенти е навярно най-големият извън славянския свят⁵. Нищо чудно, след като по върното определение на проф. Р. Катичич: „Става дума не само и дори не предимно за славистика в общоприетия смисъл на думата, а съвсем определено за Виенската славистика. Тя наистина е не само една от славистиките в немскоезичното пространство, но по силата на географски и демографски фактори, както и на традицията, тя не остава, поради особено близкото си отношение към тях, нещо външно за която и да е от славяноезичните култури“⁶.

През 1998 година пръснатият доскоро на три места Институт получи нови, достатъчно просторни помещения. Това улесни много работата на преподаватели и студенти. Повече подробности — за изучаваните дисциплини и хорариума, за преподавателския състав, научните му проекти и публикациите на сътрудниците на Института от последните няколко години, както и за възможностите, които студентите имат за комбиниране на няколко дисциплини и пребиваване в славянски страни — могат да се намерят в статията на проф. Юлиане Бестерс Дилгер „Институтът за славистика днес“⁷.

Краткото изложение тук на някои факти, свързани с историята и настоящето на Виенската славистика, ще обясни поне донякъде тематиката на симпозиума *Виена и славянските езици и литератури*, посветен на 150-годишнината. Организатори на честването бяха: Институтът по славистика, Балканската комисия при Австрийската академия на науките, отдел „Култура“ при Виенската община. С подкрепата на Министерството на транспорта и науката, вестник „Ди Пресе“, банките „Австрия“ и „Кредитанш талт“, Австрийските авиолинии, Чешкия културен център във Виена, Хърватския исторически институт в австрийската столица и Виенския център към Полската академия на науките. Тази ангажираност на научни институции, на банки и националните авиолинии, интересът на правителство и преса говорят за голямото значение, което се отдава в Австрия на традиционните връзки със славянския свят.

Симпозиумът бе открит на 1 октомври сутринта в тържествената зала на Виенския университет. Пръв поздрави участниците проф. Алфред Ебенбауер, проректор на университета. Той подчерта, че най-голямото австрийско учебно заведение си сътрудничи успешно и в много области с университетите в редица славянски страни. Остават все пак бели петна, най-вече по отношение на някои

⁵ 150 Jahre Slawistik: Österreich-Ungarn, Wien und die slawischen Sprachen. Zum Jubiläum des Slawistik-Instituts der Uni Wien. – In: Die Presse. Dienstag, 28 September, 1999, S. 10. Виж също: KOVO SLAVISTIK. Studienführer mit kommentiertem Vorlesungsverzeichnis. Wien 1999, S. 78. Също и изданието на Съюза на австрийските слависти: Slawistik an österreichischen Universitäten 1999/2000. Wien 1999, S. 8.

⁶ Katičić, R. Die Wiener Slawistik an der Schwelle zum dritten Jahrtausend. — In: Slawistik an der Universität Wien 1849–1999, S. 43.

⁷ Besters-Dilger, J. Das Institut für Slawistik heute. — In: Slawistik an der Universität Wien 1849–1999, 27–42.

руски и украински университети. За поддържането на тези връзки допринасят особено много Институтът по славистика и Институтът за изследване на Източна и Югоизточна Европа.

Д-р Йохан Попелак, съветник в Министерството на науката, напомни, че и в най-трудни времена виенските слависти са градили духовни мостове между Изтока и Запада, правят го и днес. Със своите изследвания и преподавания те допринасят чуждото да престане да бъде далечно и неразбрано.

Като представител на Австрийската академия на науките проф. Хервиг Фризингер, секретар на философско-историческото отделение, говори за традиционно тясното сътрудничество между Академията и Университета, пожела то да продължи да се задълбочава.

Проф. Херберт Шендл, който е начело на хуманитаристиката във Виенския университет, отбеляза, че в него славистиката е създадена много преди романистиката и англицистиката. Днес, след големите промени в Източна Европа, тя непрекъснато разширява дейността си.

Проф. Юлиане Бестерс Дилгер прочете поздравленията и пожеланията, отправени към симпозиума от проф. Михаел Хойпл. Прочетено бе и обръщението на проф. Радослав Вечерка от университета в Бърно, очертаващо географските и исторически предпоставки за разгръщането във Виена на комплексни славистични изследвания.

Проф. Хайнц Роте от Бонския университет напомни, че през XIX век изтъкнати германски слависти са преминавали сериозна школа в Славянския семинар на Виенския университет. На свой ред австрийски слависти са се усъвършенствали най-често в Лайпциг и Берлин. Подчертана бе заслугата на Виенската славистика за създаването на концепция, обхващаща дисциплината като цяло.

Проф. Йоханес Кодер, директор на Института по византинистика, говори за неразривната връзка между славистика и византинистиката, за общото в методологията на двете дисциплини. Тясното им сътрудничество е крайно необходимо при изследването на протобългарските надписи, на цивилизационната лексика в славянските и балканските езици и т. н.

Основният доклад — *Виенската славистика в европейската история на науката (1849–1945)* — бе изнесен от многозаслужилия проф. Станислаус Хафнер от университета в Грац. Той очерта значението на Виенската славистична школа в контекста на европейската хуманитаристика, наблегна на вътрешната динамика, присъща на нейното развитие. Особено внимание отдели проф. Хафнер на заслугите на В. Ягич, М. Решетар, В. Вондрак, К. Иречек, Н. Трубецкой, както и на техните приемници Р. Ягодич, Ф. Ливер, Й. Хам, Г. Витженс, Ф. Мареш. Австрийската столица е в миналото и днес активен посредник в международния културен диалог, толкова важен след десетилетията на студената война. Осъществяваните днес както там, така и в университетите в Грац, Залцбург, Инсбрук и Клагенфурт славистични преподавания и изследвания допринасят съществено за засилване на връзките между западната и източната славистика.

На следобедното заседание, председателствано от професорите Радослав Катичич и Георг Холцер, бяха изслушани шест доклада. Първият — на един от водещите австрийски историци, проф. Хорст Хазелщайнер от Института за източноевропейска история. Той говори за *Образователната политика на Австро-Унгария в Босна и Херцеговина*. Имаше предвид времето след юни 1878 г., когато двете провинции биват присъединени към Дунавската монархия. Една от първите реформи е въвеждането на задължително, както в цялата империя,

основно образование за момчета и момичета. Големи са били трудностите при намирането на учители и написването на учебници. В комисията, която търси начини за тяхното преодоляване, участват и хора от Славянския семинар. Заключение на проф. Хазелщайнер е, че реформата може да бъде оценена като твърде успешна.

Госпожа д-р Гертрауд Маринели-Кьониг от Австрийската академия на науките направи съществен принос към широката тема *Славяни и слависти в академичния и културния живот на Виена*. Напускайки кръга на традиционно споменаваните славяни, тя изреди десетки писатели, преводачи, музиканти, художници, актьори и пр., участвали активно в духовния живот на австрийската столица. Наброяват се и близо 170 естествоизпитатели, към 40 архитекти и т. н. Както те са допринесли много за културния и научния живот в столицата, така и Виена е оказала — подчерта г-жа Кьониг — положително въздействие върху разнообразното им творчество.

Проф. Ханс Роте от университета в Бон говори за *Славянските литератури през XIX век и тяхното отношение към Австрия*. Основната теза на докладчика е, че по времето, когато в Австро-Унгария и Германия доминира романтизмът, в чешката литература той не се разгръща широко и в нея преобладава идилията. Причини са закъснялото развитие, различното от това в Западна Европа възприемане на автори като Шекспир, Шилер, Гьоте и др. Какво е тук реалното присъствие на романтизма, могат да покажат само съпоставителни изследвания. Докладчикът съзира съществен недостатък на славянските литературни истории в това, че са обърнати само към собствените творци, но не и към литературите, които следват сходни пътища. Този, както и други доклади, бяха проява на ново, от по-голямо разстояние във времето, виждане на традиционни проблеми на литературните връзки на славянските народи в Хабсбургската империя с немскоезичния свят.

Прочетен бе докладът на починалия наскоро проф. Адам Супрун от Минск, посветен на *Източнославянските интереси на Виенската славистика*. С акцент върху заниманията на Франц Миклошич и Ватрослав Ягич с източнославянските езици.

Проф. Кристиан Ханик от университета във Вюрцбург говори за *Приносите на Виенската славянска филология и нейното културно-политическо въздействие*. Той се спря на ранните начала на славистиката в лекциите на Адам Мицкевич в Парижкия „Колеж дьо Франс“. Според него полският поет не е възприемал австрославизма и му е противопоставял панславизма. Докладчикът очерта разбирането за славянско единство на редица изтъкнати представители на славянската култура от XIX век — Колар, Челаковски, Головацки, Григорович, Пипин и др.

Проф. Френсис Томсън от университета в Брюксел разгърна любопитна страница из историята на австрийската славистика. Той разказа за усилията на Бартоломей Копитар да закупи през 1827 г. за Придворната библиотека ръкописи от Зограф и Хилендар. Съчетавайки наука и политика, като убеден австрославист, Копитар настоявал пред министъра на вътрешните работи граф Метерних да бъдат отпуснати средства, за да не се озоват ръкописите в Петербург. Любопитно е твърдението на учения, че руското правителство снабдило за целта със значителни суми Юрий Венелин. Отказът на министъра е още един пример за това колко често правителствата не разбират хората на науката — в случая еднакво валиден и за усилията на Копитар, и за тези на Венелин.

Работата на симпозиума продължи на 2 октомври в Театралната зала на Австрийската академия на науките. Сутринта заседанието ръководиха проф. Юлиане Бестерс Дилгер и проф. Йозеф Винтр от Института за славистика. Докладите бяха езиковедски, затова ги представям съвсем кратко. Когато бъдат публикувани, компетентна оценка ще дадат специалистите.

Проф. Ищван Ниомакаркай от университета в Будапеща говори за *Влиянието на немските граматика при съставянето на граматика на народите в монархията*.

В доклад за *Развитието на езика в Чехия и Моравия* проф. Александър Щих обособява становището си, че езикът на Чешкото възраждане остава недостатъчно добре проучен. Трябва да бъдат ревизирани твърдения дори на най-големи авторитети за упадък или стагнация в чешкия език, най-вече през XVII и XVIII век.

Проф. Юрай Фурдик от Словакия се спря на *Развитието на словообразуването в словашкия език през периода 1780–1918 г.* Той посочи тенденциите към семантично образуване на немско-словашки синоними и към създаването на неологизми въз основа на старословашки.

Проф. Александър Молдован от Института за руски език — Москва говори за *Изграждането на украинския език в Галиция*. За населението на тези земи, днес част от Украйна, през десетилетията са се сменяли както държавната власт, така и езиковите и културни въздействия — руско, австрийско, полско, унгарско, румънско. Не са липсвали и асимилационни тенденции. Особено внимание обърна докладчикът на различията в езиковото изграждане в Западна и в Източна Украйна. Докато Галиция и Буковина са в пределите на Австро-Унгария, там украинският се радва на твърде голяма свобода, изучава се като майчин в основните училища, запазва се в църквата. В същото време в Русия е забранено издаването на украински книги, езикът се русифицира.

Следобедното заседание беше председателствано от проф. Хайнц Миклас и проф. Йоханес Райнхард.

Пръв говори проф. Радослав Катичич от Виенския институт по славистика. В доклада си *Въздействие на съвременната езикова политика върху развитието на славянските езици и славистичните изследвания* той постави открито твърде деликатни въпроси. Изразът „езикова политика“ не звучи добре, но е реалност — каза проф. Катичич. Затова филологическата наука трябва да умее да пази независимостта си от политиката. Каквото и да говорим за единен сърбохърватски например, днес той се разглежда все повече като сложно обединение с различия в компонентите. Не са тайна и трудностите, които изпитаха някои западни университети във връзка с преподаването на македонския. По-разумно е — заключи проф. Катичич — да се изчака естественото и често продължително развитие на процесите в даден език, защото на тях, а не на политиката трябва да се основават научните изводи.

Проф. Вернер Лефелд от Гьотингенския университет анализира *Състоянието на езика в Босна*. От 1990 г. — каза той — босненските мюсюлмани настояват заради особеностите му техният език да бъде наричан босненски сърбохърватски. Проучване на днешната босненска публицистика показва според докладчика, че в речника на босненските мюсюлмани се наблюдава изтласкване на сръбски форми за сметка на хърватски, както и присъствие на славянски думи, липсващи в сърбохърватските речници.

Проф. Герхард Невекловски от университета в Клагенфурт се спря на *Приноса на австрийската славистика за изучаването на хърватските*,

босненските и сръбските диалекти. Докладът е изграден върху дисертации в областта на диалектологията, защитени във Виенския университет при Ватрослав Ягич и Милан Решетар.

Докладът на проф. Тодор Бояджиев от Софийския университет беше посветен на *Ватрослав Облак и приноса му за изучаването на българските диалекти.* Ученик и последовател на Ягич, Облак работи в Грац. Голям е приносът му за проучването на македонските говори, довело до необорими доказателства за старобългарския характер на езика на Кирил и Методий. *Македонските студии* на Облак, публикувани посмъртно през 1896 г., си остават класика в славянската диалектология.

Проф. Борис Успенски (Москва), който преподава понастоящем в университета в Неапол, говори за *Свети Константин-Кирил и сакралната филология.* Той нарече Константин-Кирил първи славист. В преводите му е постигнато хармонично равновесие между запазването на гръцките езикови модели и новаторството. В своите текстове той създава, в лоното на един славянски език, семиотични връзки, които не съществуват в други езици, факт от огромно значение за развитието на духовния живот у славяните. Проф. Успенски се спря и на християнската символика — основа при изграждането на глаголицата.

На 3 октомври сутринта заседанието в една от аудиториите на Института по славистика бе ръководено от проф. Сергей Аверинцев (Москва), понастоящем приемник на проф. Витженс във Виенския университет и проф. Павол Винцер от Института по славистика.

Първият доклад, на проф. Стефан Симонек, който преподава в Института руска и украинска литература, беше озаглавен „Между неизразимото и неизказаното: пътувания с влак до Виена като литературен мотив на славянския модернизъм“. Какъв е образът на Виена у избраните автори? За Иван Цанкар австрийската столица е нещо абстрактно, нереално. Любляна също е голям град, но той може да бъде описан. Противопоставени са две семиотични действителности, между които не може да има диалог. Близка за автора е Виена у Тадеуш Ритнер. За Иван Франко виенското е по-скоро „неизказуемото“. Й. Маха възприема като автентична страната Австрия, но като нереална нейната столица.

Проф. Александер Флакер от Загребския университет бе избрал темата „Виенският калейдоскоп на Мирослав Кърлежа“. За хърватина от времето на Австро-Унгария — посочи той — пресичане на границата не е имало. Хотели, ресторанти, келнери, певици — всичко е било добре познато. Както блясъка, така и мизерията на големия град. У Кърлежа картините от Виена са ту весели, ту тъжни, нарисувани ту със симпатия, ту със сарказъм. Особено внимание обърна проф. Флакер на въздействие то върху Кърлежа на фламандската живопис във виенските музеи, особено тази на Питер Брьогел. Кърлежа — добави той — е познавал отблизо и музикалния и театралния живот на австрийската столица.

Проф. Нина Павлова от Московския университет говори за „Рецепцията на Ото Вайнингер в Русия“. Според нея възприемането на този автор, намерил широк отзвук в много страни, зависи от отношението във всяка от тях към еротичното и към жената. За руските читатели и критика Вайнингер е откровено по-груб от писатели като Шницлер или Арцибашев. Проф. Павлова отдели специално внимание на интереса на Зинаида Гипиус към Ото Вайнингер.

Проф. Петро Рихло от университета в Чернивци, Украйна, говори за „Виенското в литературния живот на Украйна“. Той очерта предпоставките за проникването на „виенското“ в Галиция и Буковина, когато те са част от Австро-

Унгария. Спря се на дейността във Виена на т. нар. „Барбареум“, училище към украинската униатска църква „Света Варвара“. Проследи връзките с австрийската столица на изтъкнати украински писатели и учени: Марко Вовчок, Осип Маковей, Марко Черемшина, Филарет Колеса, Иван Крушелницки и др. По време, когато в Русия е забранено печатането на украински книги, в Галиция и Буковина излизат 15 украински списания. Това съвсем не значи, подчерта проф. Рихло, че западноукраинската интелигенция е идеализирала Хабсбургската империя. Иван Франко е виждал особено ясно недъзите ѝ. Докладчикът напомни и за тъжната съдба на мнозина украински емигранти във Виена, както след Първата, така и след Втората световна война.

Поради съгъстената програма на симпозиума почти нямаше дискусии. Смятам все пак за необходимо да включа репликата на проф. Аверницева към доклада на П. Рихло. Той каза, че за него е разбираема остротата, с която в Украйна се противопоставят днес отношенията с Австрия на тези с Русия. Правомерно е да се съпоставят съдбите на славяните под Турция, Русия или Австро-Унгария. Разликите са наистина големи, но потисникът си е винаги потисник. Все пак с течение на времето — изрази убеждението си проф. Аверницева — ще се видят и добрите последици от взаимодействието на украинската с руската култура, нещата ще се преценят по-спокойно, по-обективно.

Проф. Роман Таборски от Варшава се спря на темата *Полските писатели – Виена – Галиция*. Стана дума за пребиваването в столицата на Дунавската монархия на световноизвестни полски творци като Крашевски, Сенкевич, Виспянски, Ритер и др. (Във Виена има паметни плочи за Сенкевич и Виспянски). Австрийският мит може да бъде открит в произведения на Ева Гигант, Алоис Волтан и др. С Галиция са тясно свързани Кушневич и Стрийковски.

Образи-предразсъдъци между Изтока и Запада: Русия в очите на чужденците и в собствените ѝ очи беше темата, избрана от проф. Ааге Ханзен-Льове от Мюнхенския университет. Според него налице е, от една страна, обичайната защита на своето, възприемането на собствената култура като най-добра. На другия полюс е отричането на всичко свое. В Русия то може да бъде наречено Чаадаевски комплекс, който се проявява в твърденията, че Русия не притежава нищо свое, там всичко е плагиат. Откъсната от света, страната е азиатска, деспотична, ирационална. Очевидно е, заключи професорът, че за мисълта за Русия, както в самата нея, така и на Запад, са присъщи крайностите.

Проф. Лудгер Удолф от Дрезден говори за *Австро-българските културни връзки през XIX и XX век*. След като се спря най-напред на Петър Парчевич и Петър Богдан, той отдели особено внимание на Христофор Жефарович и Николай Павлович. Проследи развитието на учебното дело през Възраждането. Изтъкна издаването на български книги в австрийската столица, свързано с имената на Христо Г. Данов, Иван Момчилов, Драган Манчев, Янко Ковачев. Подчерта голямото значение на преводите за развитието на литературния живот в България преди Освобождението. Докладчикът говори за Алековия *Бай Ганю*, за плодотворните връзки с Виена на Константин Величков, Иван Шишманов, Теодор Траянов, Георги Райчев, Гео Милев.

Литературоведските доклади показаха какви са били за мнозина славянски творци очарованието, излъчването, притегателната сила на Виена. Тя е събирала елита на славянския свят, давала е възможности за създаване и размяна на духовни ценности, вградени до днес в културите на много страни.

Тематиката на симпозиума сочи красноречиво, че той мина под знака на Виенската славистика от XIX век. От общо 23 доклада 18 бяха свързани с това

столетие. (Границата към XX век бе прекрачена най-вече от литературоведи.) Това е, разбира се, естествено следствие от юбилейния характер на форума, като дистанцията във времето беше и залог за обективност. Част от тематиката и някои по-силни акценти са следствие на коренните промени, настъпили в много славянски страни след края на студената война. Така представители на националности като украинската, включени някога в Австро-Унгария, а по-късно в тъй наречения Източен блок, анализираха открито факти, за които доскоро им беше невъзможно да пишат.

Както бе подчертано убедително от професор Радослав Катичич, „виенската славистика е не само една от славистиките в немскоезичното пространство. Отличават я нейните изключително тесни, неразривни връзки с всички славянски култури... Наистина още от времената на Хабсбургската монархия... виенската славистика не само проучва славянския културен свят, но подготвя и висококвалифицирани учени и преподаватели за славянските народи в монархията“⁸. И в двете насоки — можем да добавим — тази дейност продължава и днес. Втората се осъществява чрез по-продължителни или по-кратки пребивавания в Австрия на учени от всички славянски страни — възможност, която през последните десет години непрекъснато се разширява и вече дава плодове. Симпозиумът вдъхна увереност, че Австрия ще продължи да я предоставя.

Настъпилите исторически промени поставят нови цели пред австрийските учени. Както подчертава проф. Р. Катичич, онова, което се очаква от Виенската славистика в началото на третото хилядолетие, е да съчетае наследеното като познания и традиция с правилно набеязване на предстоящите задачи. Едно от задълженията ѝ е да подготви специалисти, способни да поемат грижите за огромната „Slavica“, събрана в австрийските архиви и библиотеки, за да бъде и занапред нейното използване осигурявано от хора с висока квалификация. Само такива специалисти — добавя проф. Катичич — могат да поддържат връзките със славянските страни, да осигурят постъпването на излезли там книги, необходими за австрийските слависти. Проф. Катичич подчертава необходимостта да се набляга все повече на интердисциплинарността, като се поставят славистичните изследвания във връзка с постиженията на историята, социологията и други дисциплини. Особено внимание трябва да бъде отделено на балканистиката, балтистиката, угрофинистиката, алтаистиката и т. н. Без да се забравят, разбира се, традиционно привличаните германистика, романистика, англицистика, американистика. Не по-малко важно е явленията в славянския културен свят да се свържат с тези в латинизирана Европа, с нейните средновековие, Ренесанс, барок, Просвещение, класицизъм и с множеството направления на новото време⁹. При тези широко и далновидно поставени цели ще са необходими много усилия и привличането на все повече изследователи. Но такова виждане за предстоящите задачи обещава австрийските славистични научни средища да запазят мястото си сред водещите.

По повод юбилея Институтът по славистика направи специален подарък на България, издавайки компактдиска *Булгариката във Виенската печатница на Мехитаристите*. Неговата авторка, госпожа Петра Моиси, подчертава, че сред изданията, осъществени от ордена, особено внимание заслужават списание „Мирозрение“ и ред български книги от 60те години на XIX век.

⁸ Katičić, R. Op. cit., 45–46.

⁹ Ibid. 46–47.

Както отбелязаха мнозина участници, Виенският симпозиум напомни за славянската общност в най-добрия смисъл на думата. Тъжният факт, че дълги години тя беше не толкова тачена, колкото налагана, остави дири, които трябва да бъдат заличени.

По добра австрийска традиция след симпозиума участниците бяха поканени на екскурзия до Мелк — един от най-големите бенедиктински манастири в страната, на Дунавския бряг. Славистите бяха посрещнати сърдечно с хляб и вино, разведени из манастирския музей и богатата му библиотека. Вечерта колеги от толкова много страни имаха възможност да се опознаят по-добре, да поговорят, да разменят адреси и да си обещаят сътрудничество на традиционното опитване от новото вино в уютна кръчма.

Ще си позволя да завърша с настойчива молба към българските слависти, към всеки интелектуалец у нас, готов да допринесе за връзките ни с Австрия. Става дума за Специализираната библиотека към Института по славистика при Виенския университет. Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ публикува в книжка 34 на списание „Библиотека“ от 2000 г. библиография на „Bulgatica“-та в тази библиотека. Съставих я, за да покажа колко много са празнините в нея. На всеки, който я прегледа, ще стане ясно, че в библиотеката липсват много от произведенията дори на най-големите български поети, белетристи и драматурзи. Съществени са празнините и по отношение на изследванията на българските филолози. Особено оскъдно е придобитото през последните десет години. Молбата е да положим усилия и съберем поне част от недостигащото. Надявам се, че както авторите, така и всеки, който държи българското художествено слово и българската филологическа мисъл да стигнат до австрийските студенти и изследователи, ще намери възможност да отдели книги за библиотеката на Виенския институт по славистика. Особено се надявам на отклика на многобройните издателства. Да не забравяме също, че във Виена има голяма българска колония, за която също ще е от значение обогатяването на Славистичната библиотека.

Книгите ще бъдат изпратени във Виена с любезното съдействие на посолството на Австрийската република в София и на Австрийските авиолинии. С Ваш дарствен надпис можете да ги оставите в Австрийската библиотека. Софийски университет „Св. Климент Охридски“ — партера.